

Egzekucja z wierzytelności – aspekty praktyczne

Dochodząc zapłaty roszczenia pieniężnego od swoich dłużników, przedsiębiorcy często decydują się na prowadzenie przeciwko nim postępowania egzekucyjnego. W toku takiego postępowania komornik sądowy, na wniosek wierzyciela, dokonuje szeregu czynności, w tym przede wszystkim zawiadamia dłużnika o wszczęciu przeciwko niemu egzekucji oraz ustala i dokonuje zajęcia majątku dłużnika, z którego możliwe będzie prowadzenie dalszego postępowania.

W szczególności komornik może dokonać zajęcia konkretnych wierzytelności przysługujących dłużnikowi, a wynikających np. z otrzymywanego przez niego wynagrodzenia za pracę, prowadzonego dla niego rachunku bankowego czy z innych tytułów, takich jak przykładowo roszczenie o zachowek czy roszczenia z tytułu udziału w spółce prawa handlowego. Przedmiotem zajęcia w powyższych przypadkach będzie co do zasady wierzytelność pieniężna, poza przypadkiem zajęcia udziałów w spółce, kiedy to przedmiotem zajęcia będą wszelkie prawa i roszczenia dłużnika związane z jego udziałem w spółce, które prowadzić będą bezpośrednio do uzyskania świadczenia pieniężnego. W takiej sytuacji, czysto teoretycznie, wierzyciel jest na dobrej drodze do zaspokojenia jego roszczeń, w całości bądź w części, co wynika z faktu, iż dłużnik od chwili dokonania zajęcia wierzytelności wierzyciel ma obowiązek świadczyć komornikowi, co do zasady z pominięciem dłużnika.

Egzekucja z wierzytelności a czynność dłużnika

W praktyce możemy spotkać się jednak z sytuacją, w której powstanie wierzytelności dłużnika uzależnione będzie od dokonania przez niego określonej czynności. Przykładowo, w umowie zawartej pomiędzy dłużnikiem a jego wierzycielem może pojawić się zapis, że wierzytelność stanie się wymagalna w określonym czasie po wystawieniu przez dłużnika faktury VAT bądź rachunku. Może się też zdarzyć tak, że naszemu dłużnikowi przysługiwać będzie wierzytelność, której dochodzić trzeba w postępowaniu sądowym. Co należy zatem zrobić, gdy dłużnik pomimo przysługujących mu praw i roszczeń nie zamierza ich realizować bądź wręcz odmawia ich wykonania czym zmniejsza szanse wierzyciela na uzyskanie chociażby częściowej spłaty zadłużenia?

Z pomocą w takiej sytuacji przychodzą nam obowiązujące przepisy, służące zagwarantowaniu jak najskuteczniejszego przeprowadzenia egzekucji, dające wierzycielowi możliwość wykonywania wszelkich praw i roszczeń dłużnika, z mocy samego zajęcia dokonanego przez komornika (art. 887 § 1 k.p.c.). Dzięki temu wierzyciel będzie mógł samodzielnie doprowadzić do realizacji przysługujących mu wierzytelności pieniężnych. Z praw i roszczeń dłużnika wierzyciel może korzystać tak, jak czyniłby to dłużnik.

Dla wielu osób opisana powyżej konstrukcja może okazać się zbyt abstrakcyjna. Opisując sposób jej wykorzystania można posłużyć się przykładem zajęcia wierzytelności z tytułu umowy

sprzedaży zawartej pomiędzy dłużnikiem a jego kontrahentem. Należy jednak pamiętać, że w analogiczny sposób można wykonywać pozostałe prawa i roszczenia wskazane powyżej.

Wykonanie roszczenia dłużnika przeciwko jego kontrahentowi

W przypadku, gdy wierzyciel zdecyduje się na wykonanie roszczenia dłużnika przeciwko jego kontrahentowi, w pierwszej kolejności powinien zwrócić się do komornika o wystawienie stosownego zaświadczenia. Potwierdza ono uprawnienie wierzyciela do wykonywania praw i roszczeń dłużnika oraz wskazuje datę w której komornik zajął stosowną wierzytelność i jako takie jest wystarczające do wykazania legitymacji czynnej wierzyciela w ewentualnym procesie. Po uzyskaniu zaświadczenia, wierzyciel może wezwać kontrahenta do spełnienia świadczenia przysługującego dłużnikowi, a w przypadku odmowy dochodzić roszczenia przysługującego dłużnikowi przed sądem. Wytaczając powództwo wierzyciel powinien pamiętać, że należy przypozwać dłużnika (wezwać go do wzięcia udziału w toczącym się procesie), który od momentu wytoczenia powództwa traci uprawnienie do samodzielnego wytoczenia powództwa przeciwko swojemu kontrahentowi. Pozwany kontrahent będzie musiał natomiast wskazać sądowi pozostałych wierzycieli na rzecz których została zajęta wierzytelność z tytułu umowy sprzedaży, o ile tacy istnieją. Po uzyskaniu korzystnego dla dłużnika rozstrzygnięcia, zasądzone przez sąd należności staną się przedmiotem dalszego postępowania egzekucyjnego.

Wykonanie praw i roszczeń dłużnika z umowy cywilnoprawnej

Problem w wykonywaniu praw i roszczeń dłużnika pojawia się natomiast w sytuacji, gdy określona wierzytelność wynika z umowy cywilnoprawnej a strony umówiły się, że płatność za wykonanie umowy nastąpi w określonym terminie po doręczeniu bądź wystawieniu przez dłużnika rachunku lub faktury VAT. Sytuacja taka będzie miała miejsce zwłaszcza w sytuacji gdy sprzedaż dochodzi do skutku pomiędzy przedsiębiorcami a nabywca zamierza dokonany zakup odliczyć od kosztów uzyskania przychodu oraz obniżyć podatek VAT naliczony o wartość podatku należnego wynikającą z zawartej właśnie umowy.

W takiej sytuacji, zgodnie z obowiązującą linią interpretacyjną organów podatkowych i wbrew powszechnemu rozumieniu przepisów, w przypadku opóźnienia się czy wręcz odmowy wystawienia faktury VAT przez dłużnika, wierzyciel nie będzie uprawniony do wystawienia za dłużnika faktury VAT dokumentującej wykonanie umowy. Po pierwsze, wynika to z faktu, iż na gruncie prawa podatkowego wierzyciel nie będzie miał podstawy do wystawienia faktury VAT, ze względu na to, iż nie wykonywał on żadnych usług ani nie sprzedawał żadnych towarów, z tytułu których przysługiwałoby mu wynagrodzenie. Wynagrodzenie bowiem cały czas przysługuje wyłącznie dłużnikowi, chociaż wierzyciel może wykonywać roszczenia z nim związane zamiast dłużnika. Po drugie, wystawienie faktury VAT dokumentujące wyłącznie dla celów podatkowych dokonanie transakcji sprzedaży, stanowi na gruncie przepisów podatkowych nie prawo a obowiązek podatnika i jako takie nie jest objęte dyspozycją art. 887 § 1 k.p.c.

W takim przypadku z pomocą idą nam ponownie obowiązujące przepisy. Zgodnie bowiem z art. 462 § 1 k.c., spełniając świadczenie dłużnik może żądać od wierzyciela pokwitowania. W toku egzekucji, pokwitowanie takie za wierzyciela (który jest dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym) może wystawić komornik (art. 815 § 2 k.p.c.). Jeżeli takie pokwitowanie spełniać będzie wymogi dowodu księgowego w rozumieniu art. 21 ustawy o rachunkowości, będzie ono stanowiło podstawę do odliczenia zakupu dokonanego przez kontrahenta naszego dłużnika od kosztów uzyskania przychodu. Pokwitowanie takie nie da mu jednak możliwości obniżenia podatku VAT naliczonego. Rozwiązanie to nie jest zatem doskonałe, jednak pozwala ono kontrahentowi naszego dłużnika uniknąć niepożądanego stanu zawieszenia w oczekiwaniu na wystawienie przez dłużnika faktury VAT.

Na marginesie należy jedynie zauważyć, iż w przypadku wystawienia w późniejszym czasie przez dłużnika faktury VAT dokumentującej wykonanie umowy cywilnoprawnej, kontrahent naszego dłużnika będzie uprawniony do dokonania korekty deklaracji VAT oraz podatku dochodowego.

Wykonanie praw i roszczeń dłużnika

W przypadku zajęcia przez komornika, w toku prowadzonego na naszą rzecz postępowania egzekucyjnego, wierzytelności przysługującej dłużnikowi od osoby trzeciej, wierzyciel może z mocy prawa wykonywać prawa i roszczenia dłużnika, w tym także wytoczyć powództwo w celu dochodzenia praw i roszczeń przysługujących dłużnikowi. Podstawą do występowania za dłużnika będzie w tym przypadku stosowne zaświadczenie wydane przez komornika. Należy przy tym pamiętać, że za dłużnika możemy realizować wyłącznie jego prawa a nie obowiązki, stąd niedopuszczalne jest przykładowo wystawienie za niego faktury VAT.

Autor: Karolina Durbacz, prawnik, Kancelaria Prawna Piszcz i Wspólnicy